

K O M U N I K A T
Z O B S A D A N I A

Warszawa, październik 2013

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/146/2013

ZMIANY W POSTRZEGANIU
KRYZYSU I ZACHOWANIACH
EKONOMICZNYCH POLAKÓW

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Przekazy medialne płynące ze strony polityków sugerują ostatnio, że kryzys gospodarczy, który Polska odczuła z dużym opóźnieniem i w małej w porównaniu z innymi krajami skali, już się kończy. Obecnie prezentujemy wyniki badań na ten temat, zrealizowanych w 2012 roku i powtórzonych w 2013 roku¹, ale jeszcze przed pojawieniem się optymistycznych informacji o końcu kryzysu.

POSTRZEGANIE KRYZYSU

Prawie dwie trzecie Polaków (62%) uważa, że mamy do czynienia z poważnym kryzysem w skali światowej. W stosunku do roku ubiegłego odsetek badanych zgadzających się z tym poglądem wzrósł z 58% do 62% i o tyle samo punktów procentowych zmniejszyła się grupa ankietowanych przeciwnego zdania (z 20% do 16%). Na tym samym poziomie natomiast utrzymuje się odsetek odpowiedzi ambiwalentnych.

Tabela 1

Czy zgadza się Pan(i) z poglądem, że mamy do czynienia z poważnym kryzysem w skali światowej?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	22	22
Raczej tak	36	40
I tak, i nie	12	13
Raczej nie	18	15
Zdecydowanie nie	2	1
Trudno powiedzieć	10	9
Ogółem	100	100

¹ Dane wykorzystywane w komunikacie pochodzą z badania „Postawy ekonomiczne w czasach niepewności”, przeprowadzonego w dniach 19–28 czerwca 2012 roku na liczącej 1001 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski oraz z badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (275), przeprowadzonego w dniach 4–10 kwietnia 2013 roku na liczącej 1150 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. Prezentowany komunikat powstał jako rezultat umowy o współpracy między Fundacją CBOS a Akademią Leona Koźmińskiego. Umowa ta umożliwia studentom ALK systematyczny udział w badaniach opinii publicznej, realizowanych na reprezentatywnych próbach dorosłej ludności kraju. Studenci przygotowują projekty bloków pytań na wybrane przez siebie tematy, a następnie opracowują wyniki badania. Możliwość uczestnictwa w badaniach stanowi element studiów na ALK unikalny w skali nie tylko polskiej, ale i światowej. Niniejszy komunikat oraz badanie, na którym się opiera, zostały zaprojektowane i opracowane w ramach studiów socjologicznych na ALK, pod kierunkiem prof. dr. hab. Krzysztofa Zagórskiego.

Jednocześnie Polacy w większości nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że obecny kryzys jest tylko wymysłem dziennikarzy i polityków – w 2012 roku zaprzeczało mu 64%, a w roku obecnym 62%. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło w 2012 roku 19%, a obecnie 16%.

Tabela 2

Czy obecny kryzys jest tylko wymysłem dziennikarzy i polityków?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	4	4
Raczej tak	15	12
I tak, i nie	9	14
Raczej nie	39	35
Zdecydowanie nie	25	27
Trudno powiedzieć	8	8
Ogółem	100	100

Odpowiedzi na obydwa pytania są więc ze sobą w znacznej mierze zgodne. Wynika z nich, że około dwóch trzecich Polaków dostrzega kryzys w skali światowej i taka sama liczba badanych jest zdania, że kryzys nie jest jedynie wymysłem polityków i dziennikarzy. Co więcej, liczba ankietowanych wyrażających takie przekonania nieznacznie wzrosła w stosunku do roku ubiegłego. Interesujące jest jednak, że nadal niemała grupa respondentów uważa, że światowy kryzys nie istnieje i stanowi jedynie wymysł dziennikarzy i polityków. Być może, spowodowane jest to brakiem jego drastycznych oznak w Polsce.

Jednocześnie ankietowani coraz surowiej oceniają skutki kryzysu dla polskiej gospodarki. Opinię, że udało się nam uniknąć najbardziej dotkliwych konsekwencji kryzysu wyrażało w 2012 roku 52% badanych, natomiast obecnie twierdzi tak tylko 39%. Liczba przekonanych, że najbardziej dotkliwych skutków kryzysu nie udało się uniknąć, wzrosła natomiast z 18% do 30%. Zwiększył się również odsetek ambiwalentnych odpowiedzi „i tak, i nie” (z 16% do 21%). Zaznaczyć jednak należy, że pomimo nasilenia krytycyzmu w ocenach skutków kryzysu, w dalszym ciągu opinie, że udało nam się uniknąć jego najbardziej dotkliwych skutków, przeważają nad opiniami przeciwnymi (39% wobec 30%).

Tabela 3

Czy polskiej gospodarce udało się uniknąć najbardziej dotkliwych skutków kryzysu?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	8	5
Raczej tak	44	34
I tak, i nie	16	21
Raczej nie	15	25
Zdecydowanie nie	3	5
Trudno powiedzieć	14	10
Ogółem	100	100

Nastąpiły również zmiany w postrzeganiu przyczyn kryzysu. W roku 2012, 48% badanych podzielało opinię, że kryzys jest spowodowany nadmiernymi wydatkami niektórych rządów na świadczenia społeczne. W roku bieżącym opinia ta jest wyrażana rzadziej i podziela ją dwie piąte ankietowanych (40%).

Tabela 4

Czy obecny kryzys spowodowany jest nadmiernymi wydatkami niektórych rządów na świadczenia społeczne?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	18	10
Raczej tak	30	30
I tak, i nie	10	11
Raczej nie	21	27
Zdecydowanie nie	6	7
Trudno powiedzieć	15	15
Ogółem	100	100

Badani rzadziej upatrują przyczyn kryzysu w nadmiernych wydatkach niektórych rządów na cele społeczne i jednocześnie rzadziej wyrażają przekonanie (spadek z 28% do 22%), że konieczne jest ograniczanie świadczeń społecznych i dochodów ludności, aby nie dopuścić do jeszcze większych trudności gospodarczych. Wprawdzie wśród badanych dominuje przekonanie (53%), że ograniczanie świadczeń społecznych i dochodów ludności nie jest konieczne, jednak wciąż dla niemałej grupy badanych (22%) działania te stanowią remedium na kryzys.

Tabela 5

Czy konieczne jest ograniczanie świadczeń społecznych i dochodów ludności, aby nie wpaść w jeszcze większe trudności gospodarcze?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	7	6
Raczej tak	21	16
I tak, i nie	12	13
Raczej nie	28	28
Zdecydowanie nie	19	25
Trudno powiedzieć	13	12
Ogółem	100	100

Respondenci zostali też zapytani, czy, ich zdaniem, przyczyną kryzysu jest zbyt mała kontrola działalności gospodarczej przez państwo. Odpowiedzi „zdecydowanie tak” lub „raczej tak” stanowiły w roku 2012 niespełna połowę (49%), natomiast w 2013 ponad połowę (55%). Jednak w dalszym ciągu mniej więcej co piąty badany nie zgadza się z tym poglądem (w roku 2012 – 22%, w roku 2013 – 19%).

Tabela 6

Czy kryzys spowodowany jest zbyt małą kontrolą działalności gospodarczej przez państwo?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2012	2013
	w procentach	
Zdecydowanie tak	17	17
Raczej tak	32	38
I tak, i nie	11	10
Raczej nie	15	15
Zdecydowanie nie	7	4
Trudno powiedzieć	18	16
Ogółem	100	100

ZACHOWANIA EKONOMICZNE – OSZCZĘDNOŚCI, ZOBOWIĄZANIA, ZAKUPY DÓBR TRWAŁEGO UŻYTKU

Przejawami kryzysu mogą być zmieniające się zachowania ekonomiczne, takie jak zaciąganie kredytów i pożyczek, oszczędzanie i zakupy. W porównaniu z rokiem 2012 nie zmienił się odsetek ankietowanych deklarujących obciążenie kredytami i pożyczkami (rok 2012 i 2013 – 42%). Tak jak przed rokiem, więcej niż co drugi badany zadeklarował, że nie takich zobowiązań (56%).

Tabela 7

Czy obecnie Pan(i) i członkowie Pana(i) gospodarstwa domowego macie jakieś zaciągnięte kredyty lub pożyczki, a jeśli tak, to czy są one w sumie wyższe, czy niższe niż rok temu?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	2012		2013	
	w procentach			
Tak, wyższe niż rok temu	10	42	9	42
Tak, mniej więcej takie jak rok temu	15		17	
Tak, ale mniejsze niż rok temu	17		16	
Nie, ale mieliśmy kredyty lub pożyczki rok temu	8	56	5	56
Nie i nie mieliśmy rok temu	48		51	
Trudno powiedzieć	2		2	
Ogółem	100		100	

Zmniejszył się natomiast odsetek Polaków mających oszczędności. W ubiegłym roku 47% ankietowanych deklaroowało, że oni i członkowie ich gospodarstw domowych posiadają jakieś oszczędności, a w tym roku już tylko 42% respondentów. O pięć punktów procentowych (do 55%) zwiększyła się grupa badanych, których gospodarstwo domowe nie posiada żadnych oszczędności, przy czym znacząco zwiększyła się grupa ankietowanych (o 9 punktów, do 50%), których rodziny od dłuższego czasu nie dysponują żadnymi oszczędnościami (odpowiedź: „Nie i nie miały(a)m/nie mieliśmy oszczędności rok temu”).

Tabela 8

Czy obecnie Pan(i) i członkowie Pana(i) gospodarstwa domowego macie oszczędności, a jeśli tak, to czy są one większe, czy mniejsze niż rok temu?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	2012		2013	
	w procentach			
Tak, większe niż rok temu	10	47	8	42
Tak, mniej więcej takie jak rok temu	18		16	
Tak, mniejsze niż rok temu	19		18	
Nie, ale rok temu miały(a)m / mieliśmy jakieś oszczędności	9	50	5	55
Nie i nie miały(a)m / nie mieliśmy żadnych oszczędności rok temu	41		50	
Trudno powiedzieć	3		3	
Ogółem	100		100	

Zapytaliśmy również respondentów o zakup w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy różnych dóbr, takich jakich: samochody, meble i sprzęt gospodarstwa domowego, komputery, a także inny sprzęt elektroniczny. W kwietniu 2013 roku mniej badanych zadeklarowało zakup wszystkich wymienianych sprzętów niż w lipcu 2012 roku. O 6 punktów procentowych zmniejszył się odsetek ankietowanych deklarujących zakup mebli i /lub sprzętu gospodarstwa domowego, o 5 punktów zakup komputerów i aż o 9 innego sprzętu elektronicznego (np. telewizorów, fotograficznych aparatów cyfrowych).

Tabela 9

Czy w ciągu ostatniego roku (ostatnich 12 miesięcy) kupił(a) Pan(i) sam(a) lub razem z innymi członkami gospodarstwa domowego następujące przedmioty?	Samochód		Meble i/lub sprzęt gospodarstwa domowego (AGD)		Komputer (stacjonarny, notebook lub tablet)		Inny sprzęt elektroniczny (np. telewizor, fotograficzny aparat cyfrowy, iPod)	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
	w procentach							
Tak	16	14	32	26	20	15	33	24
Nie	84	86	68	74	80	85	67	76
Ogółem	100	100	100	100	100	100	100	100

Interesowały nas także plany zakupowe na najbliższe dwanaście miesięcy, na podstawie których można próbować przewidywać rzeczywiste zakupy w przyszłości. Należy jednak uwzględnić, że nie wszystkie zakupy są planowane, część z nich jest dokonywana spontanicznie. Ponadto rok to stosunkowo długi okres, w trakcie którego mogą się pojawić pewne nowe plany dotyczące zakupów. Niemniej jednak można zauważyć, że stosunkowo niewielu Polaków deklaruje plany zakupów analizowanych dóbr. Mniej więcej co dziesiąty zamierza kupić meble i sprzęt AGD (11%), co trzynasty samochód i sprzęt elektroniczny, np. telewizor, fotograficzny aparat cyfrowy, iPod (po 8%) i bardzo niewielu planuje zakup komputera (5%). Gdy jednak dodatkowo uwzględnimy respondentów, którzy są niezdecydowani co do zakupu tych towarów (łącznie odpowiedzi: „może tak, może nie” i „tak, mam(y) plany takiego zakupu”), to odsetki te stają się porównywalne z tymi obrazującymi deklarowane zakupy w okresie od kwietnia 2012 roku do kwietnia 2013 roku.

Tabela 10

Czy w ciągu nadchodzących 12 miesięcy (roku) planuje Pan(i) sam(a) lub razem z innymi członkami gospodarstwa domowego kupić następujące przedmioty?	Samochód	Meble i/lub sprzęt gospodarstwa domowego (AGD)	Komputer (stacjonarny, notebook lub tablet)	Inny sprzęt elektroniczny (np. telewizor, fotograficzny aparat cyfrowy, iPod itp.)
	2013			
	w procentach			
Tak, mam(y) plany takiego zakupu	8	11	5	8
Może tak, a może nie. Trudno to zaplanować	10	14	8	13
Nie możemy albo nie chcemy tego kupić	82	75	87	79
Ogółem	100	100	100	100

Coraz więcej Polaków wyraża pogląd, że mamy do czynienia z kryzysem na skalę światową, a rzadsza stała się opinia, że stanowi on tylko wymysł dziennikarzy i polityków. Od ubiegłego roku zmniejszyła się też liczba osób, które uważają, że Polsce udało się uniknąć dotkliwych skutków kryzysu. Tym zmianom towarzyszą zmiany w percepcji przyczyn kryzysu. Mniej osób zgadza się z poglądem, że kryzys jest wynikiem nadmiernych wydatków rządowych na świadczenia społeczne i że w związku z tym konieczne jest ograniczanie tych świadczeń oraz dochodów ludności. Częściej natomiast niż rok temu Polacy przyczyn kryzysu upatrują w zbyt małej kontroli działalności gospodarczej przez państwo.

Zmianom w percepcji kryzysu towarzyszą zmiany w zachowaniach konsumenckich. Odnotowujemy, że Polacy nabywają mniej mebli, sprzętu gospodarstwa domowego, komputerów oraz innego sprzętu elektronicznego. W analizowanym okresie praktycznie nie zmienił się odsetek Polaków deklarujących obciążenie kredytami i pożyczkami, w niewielkim stopniu natomiast zmniejszyła się grupa badanych posiadających oszczędności.

Opracowała
Marzena PODPORA